

La Pràctica Psicomotriu com un abordatge educatiu preventiu: un punt de partida per a repensar l'escola

III Jornades de Pràctica Psicomotriu (Bernard Aucouturier), Palma Mallorca, 7/9/2000

Introducció

Aquest document no té la intenció d'oferir una actualització científica de la Pràctica Psicomotriu, seria molt pretenciosos per la meua part, però sí que procura fer un recorregut per algun dels seus aspectes més rellevants per tal de clarificar algunes idees que voldria plantejar, al voltant de la seva potencialitat com abordatge preventiu, què, en definitiva, ens poden ajudar a pensar, i a dissenyar, una intervenció educativa i una escola més coherent amb les necessitats dels infants. D'alguna manera, és com una reflexió en veu alta que té a veure amb la meua trajectòria com a psicomotricista al llarg d'aquests darrers anys, en els que la Pràctica Psicomotriu ha sigut un dels motors de canvi en la meua pràctica pedagògica, i en la meua experiència personal.

Un dels grans reptes de la humanitat és trobar significats, donar sentit a allò que hom viu en el devenir de la seva història, una història que a la vegada és la cruïlla de les històries dels altres. Per això aquesta reflexió, que vull compartir des d'una mirada optimista, fixada vers l'esperança de poder crear i mantenir un context educatiu que cada vegada sigui més favorable als infants i més enriquidor pels educadors i educadores. I així, al llarg de l'estiu, mentre gaudia del plaer de desplaçar-me de coll en coll pels Pirineus, m'absorbien aquestes vivències, i anaven agafant la forma i el contingut que a continuació vull mostrar, amb l'esperança de trenar significats i sentits compartits o que, si més no, siguin "cohabitables".

La psicomotricitat és com un diamant en brut, que conté tota la grandiositat de la seva bellesa en el seu interior, però que cal polir-la, donar-li una forma, per tal de que adquireixi tota la seva magnificència. En això és una mica amb el que voldria col·laborar amb aquesta aportació, ampliant la perspectiva que en tenim per augmentar l'atractiu i la riquesa que se'n pot derivar. Per fer-ho, he organitzat el contingut, les idees principals, en tres apartats:

1. La vivència dels infants (que té a veure amb els aspectes de l'experiència dels infants amb els que treballa la Pràctica Psicomotriu)
2. Alguns dels seus elements peculiars (que estan vinculats a l'observació i a la formació)
3. Darreres consideracions (que es refereixen tant al present com al futur de la Pràctica Psicomotriu)

1. La vivència dels infants

1.2. L'acció, el moviment

Comparteixo de sempre amb en Bernard Aucouturier que la Pràctica Psicomotriu, com un abordatge específic de la psicomotricitat, és una manera d'entendre la vida, una manera dels infants d'estar en el món. En Vicenç Arnaiz ens parlava, en el Congrés de Psicomotricitat de Barcelona del darrer any¹, que la psicomotricitat aporta vida a l'escola. Podem dir, doncs, que és un alè dinamitzador que afavoreix la manifestació

¹ Congrés de Psicomotricitat de Barcelona, Novembre 1999

de les necessitats més intrínseques dels infants, permetent el seu desenvolupament psicomotor, cognitiu, afectiu i relacional.

En aquest apartat de l'acció i el moviment de l'infant utilitzaré algunes frases textuais d'en Vicenç que hi fan referència, perquè em sembla que el que expressen les seves paraules no es pot dir millor d'una altra manera (i aprofito l'avinentsa per dir que les seves paraules, les seves idees, són l'expressió d'un pensament que sempre està vinculat a les emocions i, sovint, s'escolten com si d'una poesia es tractés).

Ens deia, *“que els infants associen l'activitat, l'acció, el moviment ..., a la vida, i la inactivitat, que no la quietud, a la mort, i això ho manifesten des de molt petits”*. Inicialment, perquè des del naixement, i des de la gestació, no aturen gairebé mai els seus moviments (fins i tot gravacions a alta velocitat durant els moments de son posen de manifest que continuen donant-se alguns tipus de moviments), que afloren d'una forma pràcticament programada en l'evolució de l'espècie. Mica en mica, però sense gairebé pauses, la interacció del moviment de l'infant amb el context social fa que aquests mateixos moviments vagin prenent un sentit primari que amb el temps es va fent més i més complet, a la vegada que el propi moviment esdevé també més complex. Però no n'hi ha prou amb seguir l'itinerari d'aquesta programació biològica, calen elements que la transformin en un procés que, malgrat donar-se en un context caòtic per la diversitat i variabilitat de les circumstàncies, esdevingui quelcom totalment nou, abastable i comprensible per a l'infant.

L'abordatge psicomotriu permet donar un sentit al moviment. Quelcom que es dona per suposat, acaba convertint-se en un pilar fonamental de la construcció significativa de les vivències dels infants, i de la nostra comprensió envers ells. Encara més, *“a través del llenguatge creat en la psicomotricitat el moviment adquireix la capacitat de ser pensat i el pensament pot ser actuat. I el nen és capaç de pensar a través del seu moviment molt abans de saber ni tan sols el que significa pensar”*.

“El gest, el moviment, que és com un pensament en relleu, neix per sí sol, si se'l deixa emergir, però mor quan ningú l'escolta, desapareix quan ningú l'entén, i fuig quan ningú l'espera”. D'aquí la transcendència dels altres, la importància de la intervenció del psicomotricista, la necessitat de l'entorn psicomotriu. D'aquí la necessitat de que els contextos educatius defugin del corsé dels currículums, dels horaris estrictes, de la linealitat ..., que són elements que dificulten, per no dir que impedeixen, la creativitat i l'autonomia.

“La psicomotricitat no crea l'acció, ni el moviment ..., l'acció i el moviment existeixen per sí mateixos. El psicomotricista ofereix recursos per a que el cos, l'acció, l'acte ..., esdevinguin posseïbles, conduïbles, comprensibles, conscients, manipulables ..., i tot això és el que necessita l'infant per a trobar-se amb el seu propi cos, per a saber del seu moviment. I és així que la infància fa del seu gest un interrogant des del que investigar perquè és capaç del pensament actuat abans que del pensament parlat”.

“Diem que el moviment és fugaç, perquè deixa d'existir en la mateixa mesura que existeix, però la psicomotricitat ofereix al nen recursos per a captar-lo, reflexionar-lo, reproduir-lo, reconvertir-lo, transformar-lo ..., en definitiva, la psicomotricitat ofereix al

nen la capacitat d'aprendre's, de comprendre's, de transformar-se ..., en diàleg amb sí mateix i amb els demés".

La psicomotricitat, ja d'entrada, és preventiva, doncs, perquè, tal i com comentava en Vicenç, *"permet al psicomotricista aliar-se amb l'infant en un acte provocatiu: l'objecte d'atenció no és la matèria sinó el moviment, no són els continguts d'aprenentatge sinó els actes. Sense que gairebé ningú se n'adoni, el moviment, la fugacitat, la intuïció, el devenir ..., acaparen l'atenció educativa"*.

1.2. L'expressivitat motriu i la totalitat corporal

Sempre hem parlat de que la Pràctica Psicomotriu es construeix, s'aborda, des de l'expressivitat motriu dels infants, que no és més que la seva forma específica, peculiar, insubstituïble, de manifestar-se. Tal i com trobem en el document del Marc Curricular de la Pràctica Psicomotriu²: *"L'expressivitat motriu és la manifestació de la totalitat corporal; és el resultat de la interrelació dinàmica que es dona entre el cos considerat com a funció i com a instrument, i el cos considerat com a imatge. El cos s'entén, es comprèn i s'expressa només a través de les seves relacions; les relacions que estableix amb el temps, amb l'espai, amb els objectes, amb els altres i amb sí mateix"*.

Apareix, de nou, el concepte de "totalitat corporal", un concepte fonamental per entendre la dinàmica evolutiva dels infants, que ens connecta amb el procés de construcció de la pròpia identitat, ja que, sense una relació equilibrada entre els dos pols d'aquesta totalitat, l'infant no podrà esdevenir un ésser de comunicació i de creació.

Allò que actualitza l'expressivitat motriu, l'origen del "conflicte" entre el cos real i el cos imaginari, està en la dimensió de les emocions, que sabem que juguen un paper decisiu en la vida de tots nosaltres i, de forma especial, en la dels infants. En el moment en que el cos imaginari colonitzi d'una forma significativa les vivències de l'infant, aquest entrarà en un cercle tancat que cada vegada serà més difícil de modificar. I això estarà vinculat a una manca de plaer en l'experiènciapsicomotriu de l'infant.

De fet, quin altre objectiu de més pes podem atorgar-li a l'educació que el de afavorir en l'infant l'investiment d'una identitat, de saber-se "un", específicament, diferent de l'altre, però capaç d'interactuar-hi a partir d'un diàleg que es construeix amb unes pautes en les que cadascú hi aporta la seva part, la seva pròpia idiosincràsia? És ben cert que un cop elaborades les fases d'indiferenciació i simbiosi dels primers mesos de la vida s'inicia un procés de diferenciació que haurà de permetre la separació necessària per a la descentració, que esdevindrà autonomia, però aquest procés és realment complex i està abocat a intensos trasbalsaments que el fan especialment fràgil.

Cal anar repensant aquestes idees, cal que ens vagin impregnant profundament perquè són la clau de l'èxit, en el fons també de la salut, per a qualsevol educador i/o psicomotricista, i per als propis infants. Des d'aquesta perspectiva no hi ha cap mena de dubte que l'acció i el moviment de l'infant casen amb aquest abordatge de la

² "Marc Curricular de la PràcticaPsicomotriu", Josep Rota i Marta Rabadan

Pràctica Psicomotriu, pensat i dissenyat des d'un espai, un temps, uns materials i, com no, un adult, destinats a que els nens i nenes puguin viure satisfactòriament les seves experiències ajudant-los a consolidar les seves conquestes, a nivells molt diversos (motriu, cognitiu, relacional i afectiu), així com els ajuda a apaivagar, a canalitzar, els efectes dels diferents processos de crisi pels que passen, que sovintegen i dels que ningú se'n lliure.

Aquests processos de maduració i creixement dels infants no es donen d'una forma lineal i harmònica, sinó que van a batzegades, situant-los, cada vegada, davant d'esculls imprevistos i més complexes. Si no els oferim un marc d'acció mínimament coherent amb aquestes característiques els dificultem d'una forma important les seves possibilitats de creixement integral. Això, que és quelcom raonablement simple, ho deixa de ser en el moment en què, primer individualment, i més endavant col·lectivament, els educadors i educadores ens submergim en un context educatiu on el cos hi és poc present i on es prioritzen els aspectes curriculars i d'ordre estandarditzat per davant de la confiança en les capacitats autoorganitzatives que desenvolupen els infants en experiències emmarcades en l'escolta, el respecte i la flexibilitat.

1.3. La seguretat profunda: els processos de separació i d'aprenentatge

Per altra banda, trobem més ancoratges en la idea de prevenció quan ens adonem que aquest abordatge psicomotriu potencia la seguretat dels infants. I em refereixo tant a la seguretat física, que és la que els permetrà continuar experimentant a nivell del moviment, malgrat les trampes a les que sovint els aboca la seva omnipotència (els límits de les pròpies capacitats encara no estan prou elaborats i això els fa córrer riscos poc mesurats, tot i que experiències relacionals positives els ajuden a modificar en gran part aquesta situació, ja que treballen justament aquests límits), així com a la seguretat emocional, un concepte bàsic al que sovint no se li dona el valor que es mereix, o senzillament s'ignora perquè d'altra manera pot generar malestar entre els adults, donats els nivells de transferència i contratransferència que es donen en un tipus de relació que contempla aquesta dimensió.

Aquesta seguretat afectiva, emocional, és fonamental pel procés de creixement dels infants, està a la base de qualsevol procés de desenvolupament, permetent-los elaborar un itinerari de separació, de descentració, que els ajudarà a construir la seva identitat personal, constituint un procés vers la creativitat i el pensament operatori, en definitiva, afavorint la conquesta de l'autonomia i la capacitat d'assumir responsabilitats.

Recordem que aquest itinerari de separació és molt complex, laboriós, que s'inicia pràcticament des del moment de la concepció i que gairebé no s'acaba de completar al llarg de tota la vida. Hi ha fites, amb el pas dels anys, que resulten altament significatives en aquest itinerari, com el moment del naixement, o el moment en que la mare o la persona que té cura del bebè comença a passar més temps lluny de la seva companyia, ..., fins i tot hi ha una certa reactualització d'aquestes vivències quan els infants petits se'n van a dormir, es queden tots sols a les fosques, sense la certitud d'un demà de claror i d'afectes. Cadascun d'aquest moments, cadascuna d'aquestes etapes, reactiva un cert grau de dolor, en funció de com han sigut de viscudes plaenterament les retrobades, que tan sols pot ser suportable si la seguretat emocional

profunda està garantida. Qualsevol mancança a aquest nivell crearà interrogants vitals que dificultaran el desenvolupament harmònic de l'infant.

És interessant lligar aquest fet amb els processos d'aprenentatge. Salzberger³ ens parla de que qualsevol acte d'aprenentatge està vinculat a aquestes experiències doloroses. Si per diferents motius un infant no pot construir, i conservar, aquesta seguretat profunda, tindrà serioses dificultats per abraçar nous coneixements perquè li mancarà la certitud de que hi haurà algú, del seu context vital, que serà capaç de contenir el seu dolor i retornar-li transformat en confiança, i per tant es negarà, es tancarà a la nova experiència, preferint la repetició del que ja li és conegut, entrant en un cercle reiteratiu que l'empobrirà cada vegada més. A les escoles som testimonis permanents d'aquestes situacions. D'aquí, la importància del paper de filtre emocional que hem d'assumir els educadors, i també els psicomotricistes, que jo vincularia positivament i de forma concreta a la formació específica de la Pràctica Psicomotriu, que és, també, preventiva, i de la que parlaré més endavant.

1.4 La representació i el joc

No voldria passar per alt un altre element que em sembla d'una importància cabdal en aquesta reflexió al voltant de la prevenció: la representació. Gràcies a la possibilitat que els oferim als infants a la sala, que caldria traslladar d'una forma sistemàtica a l'aula, de poder representar, tant en el primer moment de moviment i joc simbòlic, com en el segon de la representació pròpiament dita, aquests poden elaborar un procés de traducció envers l'exterior d'allò que viuen internament i que encara no són capaços de vehicular d'una forma conscient. Justament serà la representació la que els permetrà anar en la direcció de la consciència, poder posar paraules a l'acció, acció que en la majoria dels casos és la resultant de la dinàmica "conflictiva" entre el cos real i el cos imaginari.

No oblidem, però, que no es sols els llenguatge l'intermediari per excel·lència per portar a terme aquesta representació. La Pràctica Psicomotriu ha posat de relleu la potencialitat dels llenguatges expressius com la pintura, el modelatge, la dramatització, així com els contes i les construccions, entre d'altres. Tan sols cal fixar-se com i què construeixen els infants amb les fustes de les que disposen a la sala, per adonar-se que les seves representacions tenen que veure amb l'elaboració de la confluència entre aquest cos real i imaginari, així com amb la recerca dels espais de seguretat, espais de contenció, que els faciliten la compensació pels riscos assumits en la descoberta de noves possibilitats.

I si la representació ve a ser la "guinda" d'aquest entramat vers la significació de la prevenció, no hi ha cap mena de dubte que el joc és el conglomerat que fa possible que tot plegat esdevingui un pastís exquisit. Sembla prou clar que el joc, que podríem entendre com l'actualització natural i permanent de l'acció dels infants, és el que permet emergir totes les vivències que fan dels infants uns éssers tan increïbles. Veient créixer i jugar a la meva neboda, que ara té tres anys, sense perdre ni un minut del temps que disposa de vigília, i al poder-ho fer sense presses, sense compromisos, un luxe que no sempre és possible com a educador i com a pare, gaudint de tota la seva vitalitat, no he fet més que corroborar una vegada més la meravella que comporta el resultat de la combinació de tots els elements que he estat esmentant.

³ "L'experiència emocional d'ensenyar i aprendre", I. Salzberger i altres, Rosa Sensat i Edicions 62

1.5 Primera síntesi

Ja sé que tot això no és nou, són conceptes prou coneguts, fins i tot reconeguts i aplicats a la pràctica. Però els volia tornar a posar sobre la taula per no perdre de vista que les coses fonamentals per afavorir el desenvolupament harmònic dels infants són, si més no d'entrada, poques i prou simples com per ser entenedores per a tothom. Hem de deixar-nos impregnar per les manifestacions dels infants, ens hem de deixar acompanyar per les seves accions, els hem d'atorgar el protagonisme que els cal, hem de "perdre" temps observant-los, perquè no hi ha altra via perquè puguem adquirir la clarividència suficient per comprendre en quina direcció ens cal treballar.

Si de tots aquests coneixements, de totes aquestes evidències, en volem fer una pràctica autèntica, una pedagogia que esdevingui més enllà de les quatre parets de la sala de psicomotricitat, hem de deixar-nos enlluernar, sorprendre, transformar, en la nostra relació amb els infants. De res serviran els currículums, de res serviran les metodologies, de res serviran les estructures organitzatives acurades, de res serviran les tecnologies sofisticades, si en el centre de la nostra intervenció no hi ha l'infant i la seva expressivitat. Això ens ha de fer repensar l'escola. La psicomotricitat i la Pràctica Psicomotriu esdevé, avui, en el nostre context educatiu, el paradigma de canvi més ferm, amb més possibilitat de reeixir, justament perquè contempla tots aquests requisits fonamentals:

- . la via del moviment i l'acció com experiència que pels infants va molt més enllà de la motricitat
- . la construcció de la totalitat corporal i, per tant, de la pròpia identitat, gràcies a la vehiculació de la seva expressivitat motriu
- . el sosteniment de la seva seguretat profunda, com a coixí, com a trampolí, per a fer salts qualitius en el seu procés de creixement
- . la representació, com a estratègia simbòlica que esdevé expressió externa a la qual es poden posar paraules i donar sentits
- . el joc, com a catalitzador de tots aquests elements

2. Elements peculiars de la Pràctica Psicomotriu

2.1 Dos eixos fonamentals: la pràctica i l'observació, i la formació en tres vessants

Hi ha dos grans pilars que al meu entendre marquen l'especificitat de la Pràctica Psicomotriu i que conformen alhora la seva potencialitat preventiva, que després del que he estat comentant penso que caldria associar al canvi en l'escola. Un d'aquests pilars és que es tracta d'un abordatge que es sustenta en la pràctica amb els infants, condició insubstituïble per ajudar-los a créixer des de les seves experiències i vivències més properes. Aquesta pràctica, que ve recolzada amb unatecnicitat fruit del sistema d'accions i d'actituds del psicomotricista, es complementa amb l'observació. Sense l'observació difícilment hi ha aprenentatge, difícilment es poden modificar les actituds, els hàbits, les cultures repetitives. Amb l'observació aprenem "sobre" els infants, però també aprenem "amb" els infants, perquè en cada acte de reflexió al voltant del que ha esdevingut en l'acció de l'infant reactualitzem les nostres pròpies vivències. Això que sembla simple, és un dels aprenentatges més complexos però també el que ens atorga més saviesa.

La quietud, la calma necessària que l'adult necessita per a observar és, també, un referent insubstituïble que permetrà a l'infant tenir referents significatius perquè, en algun moment, pugui experimentar el no moviment, no com a mort sinó com a quietud, com a calma i, per tant, esdevenir observador de sí mateix i dels altres, fet que afavorirà la presa de consciència de qui és, permetent-li reconèixer la seva identitat.

Quan observem als infants, millor dit, quan reflexionem i compartim la nostra experiència d'observació, és el moment per excel·lència per arribar a un nivell superior de comprensió del que hem vist, del que significa per a nosaltres el que hem vist, i ens possibilita l'accés a la humilitat suficient que apaivaga la nostra omnipotència, ajudant-nos a que ens situem davant dels infants amb l'escolta, el respecte i la flexibilitat necessàries perquè el fet educatiu no sigui un fet colonitzador del seu creixement sinó què, ben al contrari, sigui un fet que potenciï la diversitat, la creativitat i, inexorablement, l'autonomia i el retrobament amb una identitat pròpia, sovint segrestada pels estereotips educatius.

I un segon gran pilar, que per a mi, que actualment em dedico especialment a coordinar aquestes tasques des de l'ICE de la UAB, té una gran rellevància: la formació. Una formació específica que, des de la teoria, dona sentit a la pràctica, ajuda a explicar-ne el que hi passa i per què resulta tan satisfactòria pels infants; què, des de la formació personal, fa que la comunió entre la vivència dels infants, la intervenció del/la psicomotricista i la vivència dels adults, sigui un impuls de canvi realment significatiu, acceptant el repte de la complexitat del canvi. I, amb el treball pedagògic, a partir de les pràctiques i l'observació, que acaba configurant un triangle, que no per casualitat és una forma especialment forta, d'una potencialitat incalculable.

La meva experiència en el món educatiu i de la formació no em donen peu a cap mena de dubte, la integració en una direcció coherent d'aquests tres àmbits és, avui, per avui, difícil de trobar en altres camps formatius, i difícil de substituir per altres models que compleixin amb els requeriments dels que està dotada aquesta formació en la Pràctica Psicomotriu, i ho dic amb tota la tranquil·litat i convenciment del món perquè així és com ho he viscut en la meua pròpia pell i com ho he compartit amb molts altres educadors i educadores, i no tan sols en els contextos de formació psicomotriu.

2.2 La prevenció i la transformació personal; repensar l'escola

Recuperant l'inici d'aquestes reflexions, queda palès que la psicomotricitat és una forma d'estar en el món, és la manifestació de la vida i l'impuls que necessita l'escola per continuar avançant. Implica als infants i als adults en un procés on és possible la transformació mútua, l'aprendre mentre uns i altres ens ensenyem el que sabem.

El transformar-nos "amb" l'infant, un canvi global que afecta canviar el ritme, el temps, la vivència de l'espai, que modifica el to, la percepció dels objectes i, especialment la comprensió de l'infant, fa que sentim un gran plaer, un plaer que es sustenta en una certa sensació de complitud, i aquest és un motor que un cop ha arrencat no necessita carregar piles perquè s'ha creat una energia autogeneradora.

En Bernard parla del concepte d'unitat de sí mateix com una unitat de plaer. Quan el nen representa una acció està vivint una unitat somatopsíquica, però també la perd freqüentment i s'esforçarà per retrobar-la, perquè la unitat està lligada a situacions de

benestar. Per poder retrobar-la, representa l'acció. En la pèrdua d'aquesta unitat hi trobem l'origen de les angoixes.

Vist des del punt de vista de l'adult, d'aquest plaer que trobem en la transformació "amb" l'infant, no estarem també en l'ordre de la recuperació d'una unitat de plaer vinculada a les nostres primeres experiències com a nadons? D'aquí la seva potencialitat, la possibilitat d'establir una comunicació autèntica que, brollant d'aquesta unitat i passada pel sedàs de l'estructura de l'abordatge de la PràcticaPsicomotriu (espai, temps, materials, relacions, tecnicitat), permeti avançar en el seu procés de creixement a totes les parts implicades. És una hipòtesi.

Reprement la part final del llibre de la "Simbología del movimiento"⁴, una joia que cal rellegir tot sovint, torno a emfasitzar que cal continuar repensant l'escola. Ara que ja hem vist què dona de sí la reforma cal quedar-se amb el que té de positiu i recuperar els aspectes que encara no s'han contemplat, aquesta mirada global sobre els infants que ens aboca a plantejar-nos una estructura del temps, en primer lloc, de l'espai, de les activitats i els materials a utilitzar, i de la nostra intervenció, que d'una vegada per totes trenqui amb la repetició, l'ensinistrament i la dependència (en Vicenç ens parlava de quan seria possible una pedagogia de la discontinuïtat!!!), per deixar lloc a la creativitat, l'autonomia i la responsabilitat. Això és possible, o hem vist a la sala, ho intuïm, ho sentim a frec de pell quan ens sentim propers als infants, però ens cal fer el salt, prou assegurats, a un vuit que hi és més en aparença que a la realitat. L'escola pot ser un lloc atractiu, on s'aprengui, o ens dirimeixin coses importants de la vida de totes les persones implicades, siguin petites o grans.

Per tot això, entre moltes altres coses, la Pràctica Psicomotriu és un abordatge educatiu amb un gran futur. El seu present, com es posa de manifest en el gran nombre d'activitats de formació que es realitzen arreu, així com en el fet de que cada vegada hi hagi més psicomotricistes d'aquesta orientació a les escoles, gaudeix d'una salut immillorable. La necessitat de clarificar i continuar redefinint la mateixa educació i el paper de l'escola en la societat actual no sols es manté vigent sinó que es fa indispensable, i som conscients del lloc que a aquesta li correspon.

2.3 Segona síntesi

D'aquests dos darrers apartats, el contingut dels quals tan sols he esmentat per sobre, valdria la pena recuperar-ne els aspectes més rellevants, donat que no els podem obviar perquè configuren una conceptualització molt potent de la PràcticaPsicomotriu:

- . és un abordatge psicomotriu sustentat en la pràctica
- . l'anàlisi d'aquesta pràctica es realitza a partir de l'observació
- . cerca, en la teoria, el sentit, el significat de l'anàlisi obtinguda amb l'observació
- . la formació en tres vessants, la pedagògica, la teòrica i la personal, constitueixen una perspectiva tridimensional que la fan molt completa i gairebé incomparable a d'altres plantejaments formatius
- . en el conjunt d'aquesta formació s'afavoreix el desplegament d'una tecnicitat, que és la manera específica d'intervenir el/la psicomotricista, que està constituïda per un sistema d'accions i un sistema d'actituds, clarament definits i integrats a la pràctica

⁴ "Simbología del movimiento", A. Lapierre i B. Aucouturier, Editorial Científico-Mèdica

. el sistema d'accions s'orienta vers l'organització i transformació de l'espai, el temps, els materials i els agrupaments; el sistema d'actituds ve determinat per la capacitat d'escolta, l'empatia, la disimetria, la llei i la seguretat, ..
. en el seu desplegament es dona una transformació de les persones, dels propis infants i també dels adults, una co-transformació que està en la base del seu èxit educatiu i preventiu

Tots aquests elements són els que permeten pensar que la possibilitat de fer una traducció pedagògica a l'escola i a les aules del tipus d'abordatge que fa la Pràctica Psicomotriu a la sala, és un projecte factible, que no necessita de grans redefinicions. Potser amb una mica d'imaginació, amb una mica de coratge, i amb una bona dosi de confiança en els infants i en nosaltres mateixos, trobaríem un camí més coherent amb els interessos i les necessitats dels infants.

De fet, existeixen moltes estratègies metodològiques que connecten amb aquests plantejaments psicomotrius, tots coneixem els racons, els tallers, els projectes, entre d'altres. Potser el que ens caldria clarificar, i aprofundir, per poder pensar en elles com a estratègies agermanades, coherents, seria el desplegament a fons del sistema d'actituds, així com una estructura pedagògica (espai, temps, materials, agrupaments) més pensada des de la dimensió dels infants i dels seus processos de creixement com a persones globals, i no tant des de la dimensió del currículum i de l'aprenentatge. Si hem aconseguit grans canvis a la sala de psicomotricitat, qui i què ens pot impedir fer-ho a la classe?

3. Darreres consideracions

3.1 Present i futur de la Pràctica Psicomotriu

A banda de poder comptar encara amb les aportacions d'en Bernard Aucouturier per continuar finançant-la, hem de tenir presents a totes aquelles persones que, encara que a vegades una mica més a l'ombra, han col·laborat amb ell i ho continuen fent. I, ja no parlo tan sols de les cinc o deu persones que més ràpidament ens venen al cap quan recordem als que han escrit i han fet aportacions teòriques i pràctiques en aquesta direcció, sinó de moltes més que dia darrera dia, a les sales de psicomotricitat, a les aules de les escoles, a les tertúlies sobre educació, amb mestres i famílies, i a la formació, fan que aquesta sigui una pràctica viva que es va renovant i ampliant constantment.

Potser algú podria pensar que un excés d'aportacions comportaria una desvirtuació del que és la Pràctica Psicomotriu, però recordo molts moments de la seva posada en marxa, ara ja fa una colla d'anys, i el seu posterior recorregut, en que les coses que no es podien fer en un principi després van esdevenir indispensables, com per exemple, semblava molt important utilitzar limitadament el llenguatge verbal, i després s'ha transformat en un element fonamental. De fet, un abordatge pot continuar sent vigent si és capaç de transformar-se a mesura que va avançant, i la diversitat, si es mantenen uns mínims d'aspectes fonamentals en comú, és enriquidora, la pròpia vida n'és una mostra. M'atreviria a dir, doncs, encara que sigui una mica agosarat fer-ho, que justament la força d'aquesta pràctica no està tant en l'homogenització del seu discurs sinó en la capacitat d'afavorir la transformació dels educadors i educadores que la

practiquen, tanmateix en la varietat dels camps d'aplicació, i seria injust, doncs, des d'aquesta perspectiva, que tots els que en formem part, d'una manera ho altra, no hi tinguéssim un paper protagonista.

No conec gairebé a ningú que hagi participat de la formació en Pràctica Psicomotriu, que després d'un temps de portar-la a terme amb els infants no s'hagi vist impulsat a fer canvis substancials en la seva manera de relacionar-se amb ells, amb una sensibilitat i qualitat molt més paleses, però sobretot, el que he vist és la transformació de la seva mirada, no sols des de la perspectiva educativa sinó també en els àmbits personals, una mirada que, a la vegada que s'ha tornat més amorosa s'ha fet més profunda. Un canvi abonat de noves certituds, més properes al sentit comú i més llunyanes dels estereotips.

Vet aquí per què la Pràctica Psicomotriu és una pràctica preventiva que a més afavoreix la coherència educativa, entenent aquesta coherència no tant com un punt final sinó com un procés d'acceptació i millora de les nostres incoherències temporals. Cal l'esforç de totes les persones que hi estem implicades per poder avançar en aquest itinerari, i cal, també, a banda de les activitats de formació que s'estan realitzant arreu amb una gran força, crear espais de reflexió on es puguin compartir experiències i elaborar noves hipòtesis de treball. Tot plegat afavorirà la nostra sintonia amb els interessos dels infants i per tant els permetrà ser més feliços, sentir-se millor amb ells mateixos i, sens dubte, això farà que puguin participar i construir un món més d'acord amb la seva humanitat, que és un objectiu ambiciós però necessari.

Estic parlant sovint de la idea de que cal repensar l'escola i potser aviat ens haurem de plantejar repensar la nostra humanitat.

De fet, em plauria que aquest document pugui aportar un granet de sorra a aquesta reflexió conjunta. He intentat fer un recorregut per la Pràctica Psicomotriu, recordant els aspectes que en resulten més rellevants des de la perspectiva de la prevenció. Segur que m'he oblidat un tou de coses, és possible que algunes de les que he plantejat no siguin del tot ortodoxes, no hi ha res perfecte ni complet, però hem d'assumir, tenim l'obligació d'assumir, el compromís d'escriure perquè sinó es fa molt difícil avançar individual i col·lectivament. L'objectiu, finalment, era portar la reflexió vers la potencialitat que aquesta té respecte el canvi a l'escola, respecte una nova conceptualització de l'educació.

3.2 La perspectiva de "l'amor"

Per acabar d'arrodonir aquesta intenció m'he pres la llibertat de recuperar un extracte del llibre "El sentido de lo humano"⁵ d'Humberto Maturana. L'autor és un científic xilè, considerat com un dels constructivistes més radicals, dels que defensen que la realitat, en sí mateixa, no existeix, ja que sempre és una construcció que cadascú de nosaltres realitzem, l'obra i els treballs del qual admiro profundament, que ha desenvolupat una teoria que ell anomena la "biologia de l'amor", en la que planteja que l'evolució de l'espècie humana no és fruit, exclusivament, de la competència, de la llei del més fort, sinó més aviat de la cooperació. En aquesta mateixa direcció s'expliquen els primers passos de la vida a la terra, de fet en el mar, que és on sembla que va aparèixer, que

⁵ "El sentido de lo humano", Humberto Maturana, Grupo Editor Latinoamericano

van esdevenir quan un tipus de cèl·lules van deixar de fer de depredadores de les altres i van ser capaces de fer la seva superfície permeable i, per tant, establir un contacte amb l'exterior que els permetia de sobreviure amb millors condicions, enriquint-se amb l'aflorament d'una nova diversitat.

Aquest document no parla explícitament de psicomotricitat però el seu contingut té molt a veure, és una altra manera, fregant també la poesia com amb les paraules d'en Vicenç, d'expressar el que jo pretenia transmetre:

“No es la razón la que guía lo humano, es la emoción. Los desacuerdos nunca se resuelven desde la razón, se resuelven desde la cordura. No es cierto que los seres humanos somos seres racionales por excelencia, somos, como mamíferos, seres emocionales que usamos la razón para justificar u ocultar las emociones en las cuales se dan nuestras acciones. Esto no es una desvalorización de la razón, es una invitación a darnos cuenta de que somos en el entrelazamiento del razonar y el emocionar en el vivir cotidiano, y a hacernos responsables de nuestros deseos.

¿Qué se espera de la Educación? La tarea de la Educación tiene que ver con el tipo de mundo que queremos vivir.

¿Qué espero yo de mis alumnos? Yo espero de mis alumnos que sean capaces de hacer cualquier cosa siendo responsables de lo que hacen, y eso exige que sean capaces de reflexionar sobre su quehacer. Pero la reflexión es un acto que exige "soltar" lo que se tiene para ponerlo en el espacio de las emociones y mirarlo. Si tengo algo y no lo suelto porque temo perderlo, no lo puedo ver, y nunca reflexionaré sobre lo que tengo. Si no soy capaz de asumir la actitud de dejar lo que tengo para mirarlo, nunca podré ser responsable de mis acciones, porque buscaré una justificación fuera de mi emoción, en la pretensión de tener un acceso a una realidad trascendente. Si miro lo que tengo puedo darme cuenta de si lo quiero o no lo quiero, y ese acto pertenece al emocionar, no al razonar aun cuando hablemos de lo razonable. Para hacer algo, sin embargo, requiero de la razón, pero no lo haré sin la emoción que sustenta la acción que quiero realizar.

La Educación se da en la convivencia social. La emoción que funda lo social, que hace posible esa convivencia, es el amor. Las emociones son disposiciones corporales dinámicas que especifican el dominio en que nos movemos en nuestro hacer, y que constituyen como acciones a nuestro hacer.

¿A qué atiendo yo cuando digo que existe en el otro o en mí tal o cual emoción? Sí uno presta atención, descubrirá que uno atiende precisamente al dominio de acciones en el cual el otro o uno se está moviendo. El amor consiste en las acciones que constituyen al otro como un legítimo otro en convivencia con uno. El amor como toda emoción es un dominio de acciones, una clase de conducta. En ese sentido, el amor es el fundamento de lo social. Más aún, si uno mira la historia de lo humano, uno descubre que lo humano se constituye, en la convivencia social en que surge el lenguaje, y esa convivencia se da en la aceptación del otro, no en la agresión. Y tanto es así que el 99% del sufrimiento humano viene de la negación del amor. Yo diría que el 99% de las enfermedades humanas viene de la negación del amor, y no estoy haciendo referencia a enfermedades psiquiátricas o psicológicas. Piensen en lo que les pasa a ustedes

cuando tienen problemas de amor: se resfrían, se caen, se rompen una pierna, aparece un cáncer, tienen problemas gástricos, aparecen úlceras; se abren a la invasión de gérmenes a los que antes eran inmunes.

Pienso que es posible educar responsablemente sólo si uno se hace cargo de la participación que uno tiene en el mundo que trae a la mano en la convivencia con el otro, ya sea como educador uno y el otro como educando, o viceversa, sin hipocresía, sin fingir que se está con el otro en la aceptación, cuando no se está. La educación responsable requiere reconocer que el amor es su fundamento”.

Carles Parellada Enrich
Esparreguera a 1 de setembre del 2000

Bibliografia

Simbologia del moviment
A. Lapierre, B. Aucouturier
Editorial Científico-Mèdica

De nadó a company
J. Jubert, M. Domingo, M.A. Domènech
Colecció temes d'Infància 8/9

Los secretos de la infància: intimidad, privacidad e identidad
Max van Manen, Bas Levering
Editorial Paidós

Vínculos afectivos: formación, desarrollo y pérdida
J. Bowlby
Ediciones Morata

Por tu propio bien
Alice Miller
Tusquets editores

El sentido de lo humano
Humberto Maturana
Grupo Editor Latinoamericano